

Το κείμενο που προτείνω για συζήτηση το έγραψα για ένα διεπιστημονικό συμπόσιο για το έργο του Αντρέ Γκρην, στο οποίο συμμετείχαν ψυχαναλυτές αλλά και ανθρωπολόγοι, νευροβιολόγοι, γλωσσολόγοι.

Το θέμα μου λοιπόν επικεντρώθηκε σε μια ιδιάζουσα μορφή καταστροφικότητας, μπορεί όμως να διαβαστεί επίσης και από τη σκοπιά του «τραυματικού.»

Η έννοια του τραυματισμού συμπυκνώνει πολλές ψυχικές τροπικότητες των οποίων οι συνέπειες διαφέρουν σημαντικά τόσο ως προς την ψυχική λειτουργία όσο και ως προς την ψυχική οργάνωση ενός υποκειμένου. Οι αποδιοργανώσεις που προκύπτουν εξαιτίας ενός τραυματικού γεγονότος δεν είναι πάντα της ίδιας φύσεως, και επιπλέον δεν ενεργούν στα ίδια επίπεδα του ψυχισμού.

Θα πρέπει να εξετάσουμε μια ποιοτική διαφορά ανάμεσα στους τραυματισμούς που επηρεάζουν τις επενδύσεις του αντικειμένου και εκείνους που επηρεάζουν την ίδια τη σύσταση του ψυχισμού. Κατά τη γνώμη μου, αυτοί οι τελευταίοι είναι πολύ πρώιμοι τραυματισμοί που χρονολογούνται πριν από την κατάκτηση της γλώσσας.

Στη φροϋδική θεωρία περί τραυματισμού μπορούμε να διακρίνουμε τρεις στιγμές που αντιστοιχούν ωστόσο σε τρεις σταθμούς της σκέψης του Φρόιντ:

A) Από το 1895 ως το 1920, ο τραυματισμός αναφέρεται σε μια πράξη σεξουαλικής σαγήνης, την οποία υφίσταται το υποκείμενο και που θα είναι καθοριστική για την ψυχοσεξουαλική του οργάνωση.

B) Μετά τη συγγραφή του «Πέρα από την αρχή της ευχαρίστησης» (1920), άρθρου που εισάγει τη δεύτερη θεωρία των ενορμήσεων, ο τραυματισμός συσχετίζεται με την οικονομία του ψυχικού οργάνου. Αντιμέτωπος με ορισμένες αποτυχίες στην κλινική πράξη, ο Φρόιντ αντιλήφθηκε τελικά ότι η τραυματική σεξουαλική σαγήνη δεν εξηγεί τα πάντα. Επικαλείται την ιδέα των «ελλειμμάτων της αλεξιερθεθιστικότητας.»

Γ) Από το 1938 ως το τέλος του έργου του, με τα κείμενα «Η διχοτόμηση του Εγώ στη διαδικασία άμυνας» και «Ο άνθρωπος Μωυσής», ο Φρόιντ προτείνει μια θεώρηση του τραυματισμού στη σχέση του με το ναρκισσισμό. Κάνει λόγο για πρώιμους τραυματισμούς που επηρεάζουν τη σύσταση του ψυχισμού και οι οποίοι μπορεί να επιφέρουν πλήγματα ή ακόμη και διχοτομήσεις του Εγώ.

Η σκέψη μου σχετικά με αυτό που αποκαλώ «καταστροφή της διαδικασίας της σκέψης» τοποθετείται σε αυτή την τρίτη και τελευταία φροϋδική θεώρηση του τραυματισμού, εφόσον ο τελευταίος μοιάζει να παρεμποδίζει τους διαδικαστικούς μετασχηματισμούς ενός

υποκειμένου, στο οποίο μπορούμε να φανταστούμε την ύπαρξη μιας δύναμης καταστροφής που βρίσκεται πάντα επί το έργον και είναι στραμμένη προς τον ίδιο τον ψυχισμό...

Πριν από το κυρίως κείμενο θα πρέπει να διασαφηνίσω ορισμένες βασικές έννοιες του έργου του Αντρέ Γκρην, τις οποίες χρησιμοποιώ άμεσα ή έμμεσα.

Για τον Γκρην ο πρωτογενής ναρκισσισμός δεν είναι απλώς μια κατάσταση ή μια φάση της ανάπτυξης αλλά μια θεμελιώδης δομή του ψυχισμού· ο πρωτογενής ναρκισσισμός είναι μια «δομή που πλαισιώνει το Εγώ.»

Αυτή η πλαισιώνουσα δομή θεωρείται το αποτέλεσμα της εσωτερίκευσης του μητρικού πλαισίου, χάρη στην «αρνητική ψευδαίσθηση του βρέφους για την μητέρα.»

Ο όρος «αρνητική ψευδαίσθηση» είναι του Φρόιντ (Μελέτες για την Υστερία), αλλά την έφερε στο προσκήνιο ο Γκρην. Πρόκειται για τη διάψευση της ύπαρξης μιας αντίληψης ή ενός αντικειμένου.

Στον Γκρην, «η αρνητική ψευδαίσθηση της μητέρας» αποτελεί το θεμέλιο της κατηγορίας της απουσίας.

Το σωματικό πλαίσιο της μητέρας που φέρει το παιδί οφείλει, όταν η μητέρα απουσιάζει, να αφήνει στο παιδί ίχνη μιας εσωτερικής πλαισιώνουσας δομής:

«Η μητέρα εγκλωβίζεται στο κενό πλαίσιο της αρνητικής ψευδαίσθησης και γίνεται πλαισιώνουσα δομή για το ίδιο το υποκείμενο. Το υποκείμενο οικοδομείται εκεί όπου έχει καθιερωθεί η εξουσία του αντικειμένου...», γράφει ο Γκρην (Ναρκισσισμός Ζωής, Ναρκισσισμός Θανάτου, 1983).

Η αρνητική ψευδαίσθηση δημιουργεί ένα δυνητικό χώρο, άγραφο, κενό, για την αναπαράσταση και την επένδυση νέων αντικειμένων.

Αυτές οι δυο έννοιες είναι θεμελιώδεις για τη θεωρία της αναπαράστασης, και θεώρησα σημαντικό να τις σχολιάσω γιατί ενισχύουν το θέμα μου και το κλινικό υλικό που προτείνω για συζήτηση.

ΑΠΟΤΥΧΙΑ Ή ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

«Ο ψυχισμός, χώρος στον οποίο μπορεί να συμβεί η αναπαράσταση»

(André Green, Η ψυχική Αιτιότητα [La Causalité psychique (σελ. 315, Παρίσι, O. Jacob, 1995)]

Ο ψυχισμός, χώρος στον οποίο μπορεί να συμβεί η αναπαράσταση, όπως τον προσδιόρισε ο Αντρέ Γκρην, θα ήταν επίσης ο τόπος και το αντικείμενο μιας εσωτερικής καταστροφικότητας, ...

Θα ξεκινήσω με μερικές παρατηρήσεις που συγκράτησα κατά στη διάρκεια ενός Συμποσίου για την ψυχανάλυση και την ιατρική, στο οποίο συμμετείχαν πολύ λίγα άτομα. Ο Jean-Claude AMEISEN, γιατρός και ερευνητής στην ανοσολογία, συγγραφέας του βιβλίου *La Sculpture du Vivant* [Η Γλυπτική του Έμβιου όντος (Παρίσι, éditions du Seuil, 1999)], θα αναρωτηθεί σχετικά με την απόπτωση Η ζωή δεν είναι κάτι αυτονόητο και θα πρέπει να ήταν το αποτέλεσμα εμπλοκών των διαδικασιών καταστροφής που βρίσκονται πάντα επί το έργον. Οι ικανότητες κυτταρικής αυτοκαταστροφής είναι εγγενείς και συνεπώς η ζωή δεν θα μπορούσε να δημιουργηθεί παρά μόνο εάν οι ικανότητες αυτές καταστέλλονταν.

Πρόθεσή μου σήμερα δεν είναι, σε καμία περίπτωση, να ασχοληθώ με τις νευροεπιστήμες. Η εισήγησή μου θέτει ωστόσο ερωτήματα που σχετίζονται με μια εγγενή καταστροφικότητα καθώς και με την ψυχική αιτιότητα ενώπιον μιας κλινικής πράξης, η οποία κατά τη γνώμη μου διαθέτει τη δική της λογική.

Μπορώ, νομίζω, να επιβεβαιώσω το γεγονός ότι δεν υπάρχει κανένας ψυχαναλυτής που να αμφιβάλλει ότι κάθε σχέση λόγου τροποποιεί σε βάθος τον ψυχισμό και το σώμα, τη σωματοψυχική ενότητα· το να αποδείξω όμως, ξεκινώντας από αυτό, την εγκυρότητα της ψυχαναλυτικής κατασκευής για τη νευροβιολογία είναι κάτι διαφορετικό.

Γι' αυτό το λόγο, ορισμένες περιπτώσεις που βρίσκονται στα όρια της αναλυσιμότητας, είναι μερικές φορές διαφωτιστικές. Μεταξύ αυτών, οι αποτυχίες της αναπαράστασης ή μάλλον οι καταστροφές που δουλεύουν στην αναπαραστατική διαδικασία νομίζω ότι βρίσκονται στο

επίκεντρο μιας καθημερινής κλινικής πρακτικής που δεν αφορά μόνο – πόρρω απέχει – τους σωματικούς ασθενείς.

Θα ξεκινήσω παραθέτοντας αποσπάσματα από δυο πολύ πρόσφατες συνεδρίες. Πρόκειται για δυο διαφορετικούς ασθενείς, για τον καθένα ωστόσο από αυτούς είναι η 1^η συνεδρία μετά τη διακοπή του Αυγούστου και την απουσία μου για τις καλοκαιρινές διακοπές.

Ο Βάνιας, ο πρώτος ασθενής, είναι φανερά συγκινημένος. Κοιτάζει για πολλή ώρα γύρω του σαν να θέλει να εντυπωθεί μέσα του αυτό που παρατηρεί και αρχίζει να κλαίει σιωπηλά αλλά ορμητικά. Όταν είναι σε θέση να μιλήσει μου λέει ότι δεν αισθανόταν άσχημα κατά τη διάρκεια των διακοπών, όσο όμως περισσότερο καταλαβαίνει, τόσο πιο επώδυνο είναι. «Δεν ήμουν εγώ, ήταν κάποιος που ξέρω, μετά από μεγάλη διανοητική προσπάθεια, ότι είμαι εγώ. Η ζωή μου δεν μου ανήκει· δεν υπάρχει συνέχεια.... Δεν μπορώ να αδειάζω από τα πάντα.» «Σας σκεφτόμουν διανοητικά, όπως πάντα όμως χωρίς εικόνες, δεν μπορούσα να φανταστώ τίποτα... Είχα χάσει το πρόσωπό σας. Λέω στον εαυτό μου: γκρίζα μαλλιά, αδύνατη... αλλά δεν βλέπω τίποτα.

Πήγα σε μια πολύ όμορφη γιορτή κατά τη διάρκεια των διακοπών, και έλεγα στον εαυτό μου: οι άλλοι θα καταφέρουν να κρατήσουν αυτή την ομορφιά στο κεφάλι τους, εγώ όχι...

Ο Βάνιας θα μου διηγηθεί λεπτομερώς πώς, παρ' όλ' αυτά, μπόρεσε στη διάρκεια αυτής της γιορτής να οικειοποιηθεί το συναίσθημα της θλίψης, το οποίο μου περιγράφει:

Ήταν θαυμάσιο, το τοπίο, ο κόλπος, τα φώτα... ξαφνικά αισθάνεται άσχημα και μια τάση για εμετό, κάτι που προέρχεται από μέσα του διότι το εξωτερικό περιβάλλον είναι ευχάριστο... αυτά τα δύο πρέπει να έχουν σχέση... Τότε σκέφτεται ότι δεν θα διαφυλάξει τίποτα από εκείνη τη στιγμή. Του έρχονται δάκρυα στα μάτια και αναγνωρίζει τη θλίψη του. Είναι μια απεριόριστη θλίψη αλλά είναι ικανοποιημένος που «ψηλαφίζει» τη θλίψη του αλλά νιώθει άγχος διότι ακόμα και αυτή θα εξαφανιστεί με την απώλεια της εικόνας με την οποία συνδέεται, « όλα εξαφανίζονται πάντα μέσα μου»

Είναι ίσως μια πρόοδος το γεγονός ότι υποφέρω τόσο από αυτή την εξάλειψη-σβήσιμο· προηγουμένως δεν αισθανόμουν τίποτα, είναι όμως τόσο τρομερό που θα προτιμούσα να είμαι ανάπηρος, καθισμένος σε μια αναπηρική καρέκλα, ή σχιζοφρενής. Θα ήθελα τόσο πολύ να υποφέρω από ψευδαισθήσεις, κι αυτές είναι εικόνες... πρέπει κανείς να νιώθει ζωντανός.»

Ο Βάνιας εδώ κάνει υπαινιγμό στο γιο μιας γνωστής του με αφορμή τον οποίο του είχαν διηγηθεί τις αγωνίες της ψύχωσης.

Εάν ο ίδιος ο Βάνιας κάνει λόγο για «άδειασμα», για εξάλειψη-σβήσιμο, είναι επειδή βρισκόμαστε στον 7^ο χρόνο μιας αναλυτικής διεργασίας πρόσωπο με πρόσωπο, τρεις φορές την εβδομάδα.

Δεν είναι δυνατόν να κατανοήσουμε τη μαζικότητα αυτού του συμπτώματος δίχως να προστρέξουμε στην έννοια του αρνητικού, την αρνητική ψευδαίσθηση στις πλέον δραστικές μορφές της, που προϋποθέτουν διχοτομήσεις.

Το δεύτερο απόσπασμα εισάγει τη συνεδρία μετά την επιστροφή από τις διακοπές μιας γυναίκας 45 ετών την οποία θα αποκαλώ Αϊσα.

Η Αϊσα, μεταξύ άλλων δυσκολιών, αντιμετώπιζε και πρόβλημα εξαιρετικής παχυσαρκίας, και συχνά λαχάνιαζε. Τρίβει τα μάτια της, φαίνεται ταραγμένη: κάτι άλλαξε εδώ... δεν ξαναβρίσκω τον εαυτό μου...

Μετά από κάποια σιωπή επανέρχομαι: «θα έλεγε κανείς ότι κάτι είναι αλλαγμένο;»

Ψάχνει και μετά αναγγέλλει θριαμβευτικά «ναι, είναι πιο φωτεινά.»

Με εξέπληξε η οξυδέρκειά της, δεν είχα αλλάξει το φωτιστικό, είχα όμως όντως αλλάξει τις εξηντάρες λάμπες με εκατοστάρες.

Το γεγονός ωστόσο ότι το αντιλήφθηκε δεν την καθησυχάζει. Η Αϊσα είναι εμφανώς αγχωμένη και κατακλυσμένη από το θυμό. Αισθάνεται εξαπατημένη, απογοητευμένη... «αυτή η συνέντευξη δεν της ανήκει πλέον»...

«Πήρα τον έλεγχο της κατάστασης αλλάζοντας κάτι;», υπαινίχθηκα.

Ναι, μου απάντησε και γίνεστε κακιά, επίφοβη. Ψαχουλεύει στην τσάντα της και αναζητά το φυλαχτό της, μια μικρή σβούρα την οποία πρέπει να αγγίξει αμέσως μόλις νιώσει ότι κινδυνεύει. Θα έπρεπε, μου λέει η Αϊσα, να μαγνητοφωνώ τις συνεδρίες και να της βάζω να ξανακούει τις κασέτες γιατί διαφορετικά δεν της ανήκουν. Κατ' αρχάς ξεχνάει πάντα αυτό που της είπα και μετά ξεχνάει τη φωνή μου. Δεν την ξαναβρίσκει πλέον... Το ίδιο ισχύει και με το χώρο... αυτό που εκείνη θυμόταν ήταν ότι υπήρχε απόσταση δύο μέτρων τουλάχιστον ανάμεσα στο ντιβάνι και την πολυθρόνα, τα χρώματα επίσης μεταβάλλονται... έφτιαξε χιλιάδες σκίτσα του γραφείου μου αυτό το καλοκαίρι, διέφεραν όλα μεταξύ τους και τίποτα δεν ήταν σταθερό. Σ' αυτό το σημείο θυμάται δυο όνειρα που είδε το καλοκαίρι:

Σε ένα έρημο τοπίο κοιτούσε τον ήλιο, έναν πένθιμο ήλιο που αποδείχτηκε ότι δεν ήταν παρά ένας δίσκος μέσα από έναν καθρέφτη. Ξαφνικά έπεφτε και θρυμματιζόταν.

Το άγχος την ξυπνούσε.

Λίγο αργότερα ονειρεύεται μια παγωμένη θάλασσα μέσα στην οποία είχαν παγιδευτεί πτώματα ζώων, ή ίσως κορμοί πετσοκομμένοι.

Θα συνεχίσει τη συνεδρία σε κατάσταση έντονης ταραχής διηγούμενη ότι η μητέρα της την έκαιγε όταν ήταν παιδί ακουμπώντας πάνω στα μπράτσα της κουτάλια που είχε βουτήξει σε βραστό νερό.

Δεν έχω πρόθεση να συζητήσω περαιτέρω αυτό το υλικό και ακόμα λιγότερο να μιλήσω γι' αυτούς τους δυο ασθενείς που είναι προφανές ότι εμφανίζουν πολύ διαφορετικές παθολογίες. Αυτό που θεώρησα ενδιαφέρον είναι ότι και στις δυο περιπτώσεις πρόκειται για την ψυχική επεξεργασία της απουσίας του ψυχαναλυτή και συνεπώς τις μεταπτώσεις της αναπαραστατικής διεργασίας σε ένα χρονικό διάστημα όπου απουσιάζει το πλαίσιο των συνεδριών ως τόπος όπου συνέβη αυτή η διεργασία.

Ψυχοποίηση (mentalisation), αναπαραστατική διαδικασία και ψυχική διεργασία είναι κατά τη γνώμη μου σχεδόν συνώνυμες.

Η «ψυχοποίηση», έννοια που χρησιμοποιήθηκε από τους ψυχοσωματιστές της Σχολής του Παρισιού, αφορά τη διεργασία των αναπαραστάσεων. Προσδιορίζει την ικανότητα του ψυχικού οργάνου να συνδέει την ενορμητική διέγερση μέσω συστημάτων και δικτύων αναπαραστάσεων.

Η αποψυχοποίηση (démantelisation), της οποίας το βασικό παράδειγμα είναι η «χρηστική λειτουργία», η οποία περιγράφεται σε ορισμένους σωματικούς ασθενείς, αφορά επίσης παροδικές τραυματικές καταστάσεις που συμβαίνουν σε όλους μας, όπως μια ιδιαίτερη κλινική μορφή την οποία ονόμασα αλλού «κονφορμισμό.»

Μπορούμε να εννοήσουμε αυτή την αποψυχοποίηση σαν μια αντι-τραυματική στρατηγική στην υπηρεσία της επιβίωσης. Αντι-τραυματική στρατηγική που αποτυγχάνει να συγκροτηθεί σαν κλασική ψυχική άμυνα όπως το παραλήρημα, εφόσον εμπλέκει άλλες δυνατότητες όπως εκφόρτιση στο σώμα ή μέσω της συμπεριφοράς.

Μηχανισμός άμυνας ή αντι-τραυματικές στρατηγικές, πρόκειται για αγώνα πάση θυσία ενάντια στο άγχος και το επώδυνο συναίσθημα. Εάν δεν είναι δυνατή η απώθηση, απομένουν η διχοτόμηση, ο αποκλεισμός, η άρνηση (dénégation). Δεν είναι κατά τη γνώμη μου δυνατόν να αποφύγουμε την επανεξέταση ορισμένων «χρηστικών καταστάσεων» που δεν είναι παροδικές, και οι οποίες συνοδεύουν σωματικές αποδιοργανώσεις υπό την οπτική της διχοτόμησης και του αποκλεισμού σαν να πρόκειται για ριζική απόρριψη, για τη μόνη ψυχική διέξοδο.

Η ψυχοποίηση στηρίζεται στις πολύ πρώιμες σχέσεις του παιδιού με το πλαίσιο της ζωής του, πράγμα που μπορεί να παραλληλιστεί μεταφορικά με το πλαίσιο της συνεδρίας. Εάν είναι ελλειμματικό σε ορισμένες ψυχικές οργανώσεις, πρόκειται για διεργασία της απουσίας, σε άλλες ωστόσο οργανώσεις, η αντίληψη εκ μέρους του υποκειμένου αυτού του αποδιοργανωτικού τραυματικού δυναμικού που είναι έτοιμο να δράσει έχει σαν αποτέλεσμα τη δρομολόγηση της διάψευσης (dénî) που συνεπάγεται μια διχοτόμηση του Εγώ όπως την περιέγραψε ο Φρόιντ τον Ιανουάριο του 1938 «μια σχισμή στο Εγώ που δεν θα θεραπευθεί ποτέ.»

Το υλικό του 1^{ου} ασθενούς, του Βάνια, μου φαίνεται ότι εδώ απεικονίζει μια ακραία περίπτωση, δηλαδή το ξεκίνημα μιας «αποδέσμευσης, μιας απεμπλοκής του υποκειμένου» - το υποκείμενο δηλαδή γίνεται απόν, σαν να αναισθητοποιείται - που σημαίνει την άρνηση επεξεργασίας της έλλειψης στο πλαίσιο των πλεγμάτων των αναπαραστάσεων.

Το υλικό της δεύτερης περίπτωσης δείχνει ως ποιο βαθμό το αντικείμενο, το οποίο έχει βιωθεί ως επικίνδυνο, πρέπει να ακινητοποιηθεί, να στερηθεί τη ζωτική του δύναμη, να αποαντικειμενοποιηθεί.....

Ασυνείδητη στρατηγική, η απεμπλοκή του υποκειμένου θα ήταν η έσχατη συνδρομή της αποαντικειμενοποίησης που τέθηκε επί το έργον από την ενόρμηση του θανάτου.

Όπως το σκουλήκι μέσα στο φρούτο, ή ακόμα το μαργαριτάρι μέσα στο στρείδι – προσφιλή στον Φρόιντ μεταφορά για να θυμίσει την πηγή της ενεστώσας νεύρωσης στο πλαίσιο κάθε αμυντικής ψυχοεύρωσης – στον ψυχισμό του ανθρώπου βρίσκεται η ίδια του η ροπή για την καταστροφή της ψυχικής διεργασίας της αναπαραστατικής διαδικασίας, που συχνά βιώνεται ως επικίνδυνη. Για να κατανοήσουμε αυτή την απενσαρκωτική ώση, η οποία εφορμά και σκοτώνει τη σκέψη στο ίδιο το πλαίσιο των διαδικασιών της σκέψης, ο μόνος ορισμός της ενόρμησης του θανάτου που έδωσε ο Φρόιντ στην «Επιτομή της Ψυχανάλυσης»¹ το 1938 (επαναφορά του ζώντος στην ανόργανη κατάσταση) δεν είναι επαρκής παρά μόνο εάν τον συνδέσουμε με την ιδέα που αναπτύχθηκε λίγο αργότερα, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, σχετικά με εκείνη τη σχισμή στο Εγώ, που δεν επουλώνεται ποτέ...

Πρόκειται για έναν κλασικό τρόπο αντιμετώπισης ενός κλινικού γεγονότος, ότι υπάρχει εντός του ψυχισμού του ανθρώπου μια ιδιάζουσα καταστροφικότητα που βρίσκεται σε αντίθεση με την αναπαραστατική διαδικασία και τη διεργασία της σκέψης. Το ερώτημά μου σήμερα είναι λίγο μετατοπισμένο, βρίσκουμε επίσης τις ρίζες του σε αυτό που έθιξα πιο πάνω, παρεμπιπτόντως, με τον τίτλο «κλινική του κονφορμισμού.»

¹ «Abrégé», σελ. 8, , Παρίσι, P.U.F., 1978.

Στο βιβλίο «Ο Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ» (Παρίσι, Gallimard, 1991), η Hanna Arendt διερωτάται για την κοινοτοπία του κακού. Βλέπουμε όντως τον Άιχμαν σαν ένα συνηθισμένο άνθρωπο που έγινε το όργανο μιας καταστροφής, την οποία διαβεβαιώνει ότι δεν επιδίωξε. Είναι συγκλονιστικά τα πρακτικά της δίκης που δημοσιεύτηκαν:

Ο Άιχμαν διακηρύσσει την απέχθειά του για τη βία, και απαντάει ως εξής στο γενικό εισαγγελέα ο οποίος τον ρωτάει πώς έκρινε τη διαδικασία της εξόντωσης: «... εάν με είχαν υποχρεώσει να συμμετέχω στην εξόντωση, θα είχα πιθανώς αυτοπυροβοληθεί ... πιστεύω ότι θα είχα θέσει τέλος στη ζωή μου, για να γλιτώσω από όλη αυτή την υπόθεση...» Δεν αρνείται τη συμμετοχή του στην επιχείρηση, τοποθετεί όμως την ενοχή του στο «δικαστικό και όχι στο ανθρώπινο επίπεδο “εφόσον το μόνο που έκανε ήταν να εκτελεί ένα καθήκον που του είχε ανατεθεί...”»

Εκτός από το φετιχισμό, την ψύχωση, τη σχιζοφρενική διάσπαση, η διχοτόμηση του Εγώ βρίσκεται προφανώς επί το έργον σε αυτή την κλινική «του κονφορμισμού και της υπακοής», αλλά μου φαίνεται ουσιώδης η προσφυγή στην έννοια της ψυχοποίησης... Αυτοί οι ασθενείς των οποίων το Υπερεγώ έχει αντικατασταθεί από μια υποταγή σε ασαφείς αξίες, που αντιπροσωπεύουν την εξουσία, για την οποία κάθε αυτονομία της σκέψης είναι ανέφικτη και επικίνδυνη, δεν μπορεί παρά να μας κάνουν να σκεφτούμε ορισμένες χρηστικές καταστάσεις. Η άρνηση ανοίγει το δρόμο στο φαντασιακό και στον φαντασιωτικό κόσμο, ενώ η διάψευση επιφέρει ένα φόβο για τη διαφορετικότητα.

Μέσω της σωματικής ασθένειας αφενός, της ιατροδικαστικής ενίοτε και αφετέρου μέσω του αναστοχασμού, οι ψυχαναλυτές έρχονται σήμερα ολοένα και πιο συχνά αντιμέτωποι με αυτού του τύπου ασθενείς.

Δεν θα έπρεπε, άραγε, να αναρωτηθούμε μήπως αυτή η καταστροφικότητα είναι αρχέγονη, και βρίσκεται πάντα επί το έργον στον ψυχισμό του ανθρώπου;

Εάν το μελαγχολικό άτομο διακόπτει τους δεσμούς με τη ζωή που θέλει να του επιβάλει πένθη και ακολουθεί το αντικείμενό του στον εκμηδενισμό, το άλλο άτομο, στο οποίο αναφέρομαι, θα ήταν θύμα του απόλυτου κακού διότι καταστρέφει μέσα του κάθε αναπαραστατική διεργασία ώστε να μην απομείνει κανένα ίχνος ύπαρξης.....

Μετάφραση Δροσούλα Τσαρμακλή

Μαρίλια Αβέρωφ- Αιζενστάϊν
Διδάσκουσα Ψυχαναλύτρια Ψυχαναλυτικής Εταιρείας Παρισιού
Αντεπιστέλλον μέλος Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας